

INFLUENȚA DECISIVĂ A STATULUI ASUPRA STATUTULUI JURIDIC AL PERSONALITĂȚII

Zinaida LUPAȘCU

Gradul de libertate și poziția reală a individului în societate sunt exprimate în oportunitățile și responsabilitățile materiale și spirituale, cantitatea, calitatea și amploarea cărora constituie caracteristica substanțială a condiției sociale a persoanei. Oportunitățile sus-menționate apar ca rezultat al unei interacțiuni complexe între individ și societate. Societatea reprezintă un produs al interacțiunii umane, un sistem relațional uman ce evoluează istoric. Astfel, societatea și personalitatea sunt fenomene ce se condiționează reciproc și există doar într-o unitate incasabilă. În funcție de timp, de coordonatele istorice, geografice, sau politice, de factorii obiectivi și subiectivi ai vieții sociale, indicatorii fundamentali ai condiției sociale a personalității sunt substanțial diferiți. Chiar și așa drepturi fundamentale ale omului, cum ar fi dreptul la viață sau dreptul la libertate, în Europa contemporană diferă fundamental în conținut de aceleași drepturi din perioada de până la Primul Război Mondial. Ca urmare, statutul juridic al persoanei se prezintă ca un produs al istoriei, umanitatea conștientizând gradual drepturile și libertățile circumscrise acestui statut.

În societatea organizată în stat, printre factorii ce condiționează statutul juridic al personalității, statul deține un rol crucial, determinat de relativa independență și autonomia considerabilă a acestuia față de persoană și societate, precum și de acele pârghii de influență asupra relațiilor publice, pe care le deține în exclusivitate. În virtutea principiului suveranității puterii publice, orice persoană pe teritoriul statului este sub jurisdicția acestuia, devenind destinatarul normelor general obligatorii ce emană de la puterea publică.

Astfel, esența și conținutul statutului juridic al personalității pot fi analizate doar în baza raporturilor dintre stat și individ. Problema personalității este problema individului inclus în sistemul de relații sociale, în structura socială. Condiția juridică a persoanei este determinată de posibilitățile oferite de sistemul public, precum și de poziția lui socială. Prin reglementarea relațiilor și proceselor sociale, statul influențează activ limitele și natura libertății personale. În special, prin reglementările sale, statul determină conținutul drepturilor și libertăților persoanei, stabilește limitele acestora în scopul protecției drepturilor și libertăților tuturor membrilor societății, a interesului general. Desigur, problema determinării interesului general are o conotație politică, ce poate conduce la tratări diferite și la excese serioase, la care ne vom referi mai târziu.

O concluzie neîndoielnică este trecerea în revistă a statutului juridic al persoanei din antichitate până în epoca contemporană ce denotă dependența indisolubilă a acestuia de stat, ca sursă a dreptului.

Statul, ca sistem social, nu este individualizat prin statică, ci dimpotrivă, el evoluează și se modifică în urma procesului dialectico-logic de dezvoltare istorică obiectivă a societății. Acest proces, din păcate, nu este caracterizat prin uniformitate, ci dimpotrivă, foarte des îi este specifică diversitatea și contradictorialitatea. Raporturile dintre individ și stat sunt foarte diferite.

Pe parcursul istoriei gândirii și practicii politice, s-au evidențiat două abordări fundamentale opuse în ceea ce privește raporturile statului cu persoana, interferențele vieții publice cu viața privată.

Despozițiile orientale erau caracterizate de dominarea statului asupra persoanei, idei justificate de factori economici și sociali, de relațiile dintre clasele sociale, de relațiile de proprietate asupra pământului, apelor etc., de nivelul de conștiință socială. În așa tip de societăți, în care primează valorile colective de supraviețuire sau apărare, persoana nu este recunoscută ca având existență socială decât în cadrul comunității, statul implicând ideea unei puteri care depășește voințele indivizilor, viziuni ce se regăsesc și în filosofia antică greacă. Mărturiile istorice ne relevă faptul că în orașele-state din Grecia, dar și în Roma antică, această filosofie domina viața socială, fiind promovată o totală subordonare a individului față de comunitate.

Antichitatea nu cunoaște ideea referitoare la drepturile omului, dar numai drepturi și îndatoriri ale cetățeanului. Persoana nu era percepută în afara societății, dar se bucura de oportunități sociale, exclusiv prin raportare la stat. Conflictul dintre puterea publică și individ întotdeauna s-a soluționat în favoarea celei dintâi. În aceste condiții statutul juridic al persoanei este socializat, exercitat nu în favoarea individului, ci a statului, puterea publică fiind cea care-i delimitează extensiunea. Persoana este somată să acționeze în aceste „limite”, determinate în lipsa ei.

Aceasta este valabil pentru toate sistemele etatiste, pentru toate versiunile eticii altruist-colectiviste, fie ea mistică sau socială. Iată câteva dovezi: teocrația Egiptului antic, cu faraonul ca zeu întruchipat, regula absolută a majorității, sau democrația din Atena, statul bunăstării sociale instaurat de împărații romani, Inchiziția spre sfârșitul Evului mediu, monarhia absolută din Franța, statul bunăstării sociale în Prusia bismarckiană, camerele de gazare ale Germaniei naziste, și adevăratul abator care a fost Rusia Sovietică. Toate aceste sisteme erau expresia eticii altruist-colectiviste, numitorul lor comun fiind faptul că societatea se plasează deasupra legii morale. Prin urmare, toate aceste sisteme erau, din punct de vedere politic, variante ale unei societăți imorale.

În acest sens, se consideră că realizarea revoluționară a Statelor Unite ale Americii a fost subordonarea societății legii morale. Principiul drepturilor individuale ale omului a reprezentat extinderea moralei asupra sistemului social, și anume ca o îngădire a puterilor statului, ca o apărare a individului împotriva forței brutale a colectivului, ca o subordonare a puterii dreptului. Statele Unite ale Americii a fost prima societate morală din istorie. Statele Unite au statuat că viața îi aparține omului de drept (adică în virtutea unui principiu moral și în virtutea naturii sale), că un drept este o proprietate a individului, că societatea ca atare nu are nici un fel de drepturi, și că singurul obiectiv moralmente justificat al statului este protejarea drepturilor individuale.

Acest salt calitativ impunea o reformă majoră în tratarea statutului juridic al persoanei, punându-se în valoare primatul individului asupra grupului. În centrul noilor concepții cu privire la raporturile dintre stat și persoană stau ideile de libertate și de drepturi naturale ale omului, care determină noi relații între individ și stat; ideea că puterea publică trebuie să se conducă de lege, pentru a proteja în mod inerent drepturile și libertățile persoanei. Drepturile și libertățile naturale ale omului sunt plasate deasupra puterii de stat, fiind concepute pentru a restricționa abuzul și violența acesteia.

Statul începe să fie văzut ca o putere în serviciul libertăților înscrise în fiecare cetățean, a cărui natură de om îl face propriul său proprietar, și nu poate fi exercitată decât în limitele acestei misiuni. Fundamentarea modelului

liberal a demarat prin adoptarea declarațiilor de drepturi și prin fixarea acestora în constituții. Libertatea persoanei constă în a înfăptui totul ce nu prejudiciază drepturile altora sau securitatea publică. În așa fel, puterea legislativă este limitată, iar singura îngrădire a libertății persoanei apare atunci când el recurge la încălcarea libertății altora. În acest sens, J.S.Mill argumenta că este autorizată subordonarea spontaneității individuale unui factor extern, cum este statul, numai atunci când acțiunile unui individ aduc atingere celorlalți.

Referințe:

1. ARISTOTEL. *Politica*. București: PAIDEIA, 2001. 299 p. <http://www.mihai-maga.ro/files/aristotel-politica-extras.pdf>
2. AVORNIC, Gh. *Activismul juridic al cetățenilor și statul de drept: realități și perspective*. Chișinău, 2005. 256 p.
3. AYN, Rand. Obiectivismul, filosofia rațiunii. <http://ayn-ro.blogspot.com/2008/12/drepturile-omului.html>
4. CONSTANT, B. *De la liberté des Anciens comparée à celle des Modernes*. Hall J.A., Ikenberry G.J. *The State. (Concepts in Social Sciences)*. Milton Keynes: Open University Press. 1998. 125p.
5. GRECU, R. *Stere în lupta pentru drepturile omului. Concepția drepturilor și libertăților omului în opera juridică a lui Constantin Stere*. Chișinău: Universul, 2009. 252 p.